

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Dnr: 2015-07/AG/LW

Yttrande över betänkandet Moderniserad studiehjälp (SOU 2013:52)

Riksförbundet för döva, hörselskadade barn och barn med språkstörning, DHB, är en föräldraorganisation som startade 1949 och aktivt arbetar för att våra målgrupper ska vara *delaktiga, jämlika samt ha inflytande i ett tillgängligt samhälle*. Även barn med ytterligare funktionsnedsättningar är en viktig grupp inom vår organisation. Grunden för våra ställningstaganden är våra samlade erfarenheter i förbundet. Viktiga dokument för vårt arbete är FN-konventionen om barnets rättigheter och FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Riksförbundet DHB överlämnar härmed följande synpunkter på betänkandet:

Sammanfattning

I den del som behandlar stöd för inackordering **ställer sig Riksförbundet DHB** positiv till utredarens förslag om ökad tydlighet i det ekonomiska stödet för elever som är i behov av inackordering och till att samla huvudmannskapet hos CSN som utredaren föreslår. Riksförbundet DHB välkomnar utredarens förslag att en elev som väljer en gymnasiesärskola med enskild huvudman ska ha rätt till kostnadsfri skolskjuts även om skolan är belägen i en annan kommun än elevens hemkommun. Emellertid anser Riksförbundet DHB att hemkommunens möjlighet att neka ersättning av skolskjuts med hänvisning till att ekonomiska eller organisatoriska svårigheter skulle uppstå, inte ska finnas. Vårt förbund anser att det i praktiken kraftigt begränsar elevens fria val av skola.

Riksförbundet DHB delar principen om att särlösningar bör undvikas, dock är det samtidigt en realitet att en individ som har en språkstörning, hörselskada eller är döv ofta har behov av särlösningar för att uppnå likvärdighet. Därför **motsätter sig Riksförbundet DHB** utredarens förslag om att överföra nya studerandegrupper i studiestödssystemet. Vårt förbund vill starkt understryka att det inte är rimligt att bortse från den enskildes situation till följd av funktionsnedsättningen. En till synes kortvarig bättre ekonomisk situation än jämnåriga studerande måste sättas i ett livsperspektiv, ett perspektiv som innebär att gruppen istället blir ekonomiskt missgynnad. Vi anser inte att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet i sig är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det.

I förarbetena till lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag framgår det att familjer som har barn med funktionsnedsättning har merkostnader pga av barnets funktionsnedsättning. Riksförbundet DHB vill kraftfullt betona att föräldrar som har barn med

funktionsnedsättning i grundläggande utbildning inte ska behöva skuldsätta sig eller åläggas ett mer omfattande försörjningsansvar än vad som är fallet för föräldrar som inte har barn med funktionsnedsättning. Det torde vara en fundamental rättvisefråga i vårt svenska samhälle.

Riksförbundet DHB anser inte att utredningens förslag om att införa en karenstid för att uppbära aktivitetsersättning i samband med avslutade studier är tillräckligt belyst. Vårt förbund ställer sig inte bakom ett förslag som bygger in ett ekonomiskt incitament för att avbryta sina grundläggande studier. Den enskilde ska inte behöva ta ställning till om det är ekonomiskt mer fördelaktigt att avbryta sina studier på grundläggande nivå än att fortsätta studera.

Enligt förslaget förslås en statlig satsning på att anordna sommarjobb för målgruppen, ett förslag som onekligen är intressant men som Riksförbundet DHB i detta skede måste ställa sig mycket tveksam till. Riksförbundet DHB skulle här vilja ta del av en konkret plan med hållbar finansiering för att då om möjligt kunna göra en bedömning av hur detta kommer att fungera för våra medlemmar. Vi vill betona vikten av att det finns sommarjobbplatser i teckenspråksmiljö för de i målgruppen som är beroende av svenskt teckenspråk för sin kommunikation.

Riksförbundet DHB anser att inga större förändring ska genomföras innan den totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning har beaktas i sin helhet.

4 Överväganden och förslag

4.6.1 Inackorderingsstödet syfte

Riksförbundet DHB instämmer i utredarens bild av att det finns påtagliga skillnader mellan kommuner när det gäller möjligheten erbjuda utbildningar som kan tillmötesgå elevernas val av inriktningar. Det är inte ovanligt att kommuner utanför storstadsregionerna endast erbjuder eleverna på orten ett fåtal av gymnasiesärskolans nationella program. Därför finns det starka skäl att stötta de elever som av intresse vill söka en viss utbildning som kanske bara ges på ett fåtal platser i landet. Vårt förbund ser positivt på utredarens förslag om tydlighet i det ekonomiskt stöd för de elever som är i behov av inackordering.

4.6.2 Kommunalt eller statligt ansvar?

För närvarande är ansvaret för att bevilja inackorderingsstöd fördelat mellan kommunerna och staten och dessa har dessutom olika förutsättningar att förhålla sig till. Detta medför att det idag finns skillnader mellan vilken omfattning inackorderingsstödet ges både vad gäller belopp och grunderna för beviljande. Systemet framstår som inkonsekvent vilket bör undvikas och Riksförbundet DHB är därmed positiva till att samla huvudmannaskapet hos CSN som utredaren föreslår.

6 Stöd för inackordering och dagliga resor för personer med funktionsnedsättning

6.3.3 Merkostnader för resor

Riksförbundet DHB välkomnar utredarens förslag att en elev som väljer en gymnasiesärskola med enskild huvudman ska ha rätt till kostnadsfri skolskjuts även om skolan är belägen i en annan kommun än elevens hemkommun. Dagens reglering som gör åtskillnad mellan vilken huvudman skolan har missgynnar elever som väljer en gymnasiesärskola med enskild huvudman vilket inte är försvarbart. Emellertid anser Riksförbundet DHB att hemkommunens möjlighet att neka ersättning av skolskjuts med hänvisning till att ekonomiska eller organisatoriska svårigheter skulle uppstå, i praktiken kraftigt begränsar elevens fria val av skola. Begreppet ”svårigheter” är dessvärre ett i skollagstiftningen etablerat uttryck som även i detta sammanhang blir alltför otydligt. I realiteten har begreppet för alltför många kommuner inneburit en mycket restriktiv inställning att bevilja skolskjuts för elever som väljer en skola i en annan kommun än hemkommunen. Denna avvaktande hållning till begreppet ”svårigheter” som Riksförbundet DHB intar uttryckte även Lagrådet i förarbetena till nu gällande skollag¹.

9 Nya studerandegrupper i studerandesystemet

9.3 Nuvarande regelverk

Idag finns olika ekonomiska ersättningssystem, vilket naturligtvis medför olika ekonomiska konsekvenser. För att kunna ta ställning till dessa bör hela den ekonomiska situationen för dels elever med funktionsnedsättning och dels elever utan funktionsnedsättning beaktas. En jämförelse mellan dessa grupper är ett av utredarens argument för förslaget och därför är det viktigt att belysa. Idag kan elever med funktionsnedsättning ansöka om aktivitetsersättning från 1 juli det år eleven fyller 19 år. För närvarande är det belopp som blir aktuellt för målgruppen 7788.-/månad före skatt. För att argumentet om att ”Huvudregeln bör vara att den ekonomiska situationen för studerande med funktionsnedsättning ska jämföras med andra jämnåriga studerande...”² ska få någon bärkraft ska det sättas i dess rätta kontext, dvs ett livsperspektiv.

9.4 Förslagen i betänkandet Brist på brådska

Utredaren hänvisar till betänkandet Brist på brådska och menar att de ekonomiska villkoren ska vara likvärdiga för elever med funktionsnedsättning som för andra elever. Huruvida de ekonomiska villkoren liksom även andra villkor såsom delaktighet i samhälls- och arbetslivet är likvärdiga mellan elever med funktionsnedsättning och andra elever återfinns inte i utredningen. De är viktiga aspekter att väga in då utredaren hänvisar till att det föreligger ojämlika ekonomiska förhållanden. Elever som har en språkstörning, hörselskada eller är döva har inte samma möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden och därmed kunna försörja sig och genom arbetsplatsen få ett socialt sammanhang. Detta gäller särskilt elever med mer

¹ Prop 2009/10:465 sid 219

² Sid 274 Moderniserad studiehjälp SOU 2013:52

omfattande funktionsnedsättning. Istället ska elever med språkstörning, hörselskada eller som är döva få ett studiebidrag på 1050.-/studiemånad tom det första kalenderåret denne fyller 20 år.

Från samhällets sida ska elever med funktionsnedsättning kompenseras för kostnader som uppstår med anledning av själva funktionsnedsättningen. Enligt betänkandet Brist på brådska finns det andra ersättningssystem för detta och ett exempel är handikappersättningen³. Syftet med handikappersättningen är att ekonomiskt kompensera extra kostnader pga av varaktig sjukdom eller funktionsnedsättning. Vid bedömning om ersättning ska beviljas görs en sammanvägning av dels hjälpbehovet och dels godtagbara merkostnader. Merkostnadernas belopp ersätts inte utan det utbetalas ett schablonbelopp på tre nivåer. För att få ersättning enbart för godtagbara merkostnader måste dessa uppgå till minst 28.5% av prisbasbeloppet och år 2013 motsvarades detta av 12683.-, vilket får anses utgöra en inte väsentlig utgift för en enskild. Det är också så att för att beviljas handikappersättning görs en ny prövning av den enskildes situation och vår erfarenhet är att ersättningen inte är tillräcklig för att kompensera de faktiska kostnaderna. Då det för närvarande pågår en utredning som ser över en modell för ekonomiska ersättningssystem vill vi se ett resultat från den utredningen innan regeringen gör ytterligare förändringar när det gäller studiefinansieringen. Emellertid är det svårt att se hur handikappersättningen eller något annat ersättningssystem ska kunna ersätta det faktum att den enskilde får en förlängd skolgång på grund av sin funktionsnedsättning. För en majoritet av våra medlemmar handlar det inte om ett eget aktivt val utan just om en konsekvens av funktionsnedsättningen. Riksförbundet DHB anser att inga större förändringar ska genomföras innan den totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning har beaktas i sin helhet.

9.5.1 Principen om att undvika särlösningar för elever med funktionsnedsättning

Riksförbundet DHB delar principen om att särlösningar bör undvikas, dock är det samtidigt en realitet att en individ som har en språkstörning, hörselskada eller är döv ofta har behov av särlösningar för att uppnå likvärdighet. Vårt förbund vill starkt understryka att det inte är rimligt att bortse från den enskildes situation till följd av funktionsnedsättningen. En till synes kortvarig bättre ekonomisk situation än jämnåriga studerande måste sättas i ett livsperspektiv, ett perspektiv som innebär att gruppen istället blir ekonomiskt missgynnad.

Vi anser inte att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet i sig är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det. Elever som har en språkstörning, hörselskada eller är döv ska kunna studera under samma ekonomiska förutsättningar som andra elever, så långt det är möjligt med hänsyn till funktionsnedsättningen. Det får dock inte innebära att denne missgynnas ekonomiskt i förhållande till andra elever.

9.5.2 Principen om att grundläggande utbildning inte ska innebära skuldsättning

Riksförbundet DHB delar uppfattningen att den studerande som pga sin funktionsnedsättning får en förlängd skolgång inte ska behöva skuldsätta sig för att avsluta sina grundläggande studier. Vi anser att det är ett viktigt fundament i samhällets syn på rätten till avgiftsfri utbildning grundläggande nivå.

³ Socialförsäkringsbalken 2010:110 kap 15, 5-7§§

9.6.3 Elevernas ekonomiska situation om förslagen i Brist på brådska genomförs

Utredarens förslag kommer att innebära genomgripande ekonomiska konsekvenser för gruppen elever 19-20 år. I detta sammanhang är det viktigt att uppmärksamma att det föreslagna gymnasiebidraget endast ges till hushåll med en total bruttoinkomst på mindre än 210000/år och bostadsbidraget bara kommer att omfatta en mindre grupp elever. Flertalet i åldersgruppen 19-20 år kommer att med förslaget totalt få ett studiemedel som idag är 1050.-/studiemånad. För dem som vid 19 års ålder har faktiska kostnader för sitt boende och inte får ett bostadstillägg måste möjligheten att kompenseras med ett fungerande bostadsbidrag ytterligare utredas. Utredningen tar inte upp frågan hur det skulle kunna lösas.

9.6.4 Familjeekonomiska konsekvenser

Riksförbundet DHB delar utredarens uppfattning att aktivitetsersättningen kan vara en viktig inkomstkälla i det hushåll som eleven tillhör. I betänkandet Brist på brådska konstaterades att det 2011 var 24 % av de som uppbar aktivitetsersättning för förlängd skolgång, som inte bodde med föräldrar eller annan vuxen. Av dem som tillhör Riksförbundet DHB:s medlemmar finns det studerande som har så omfattande stödbehov att de inte har möjlighet att bo kvar med sina vårdnadshavare och därför ansöker om insatsen bostad med särskild service enligt LSS. Vi vill i detta sammanhang uppmärksamma utredaren på att det är ovanligt med så låga hyror som 3600.-/mån i bostäder med särskild service, vilket enligt förslaget kommer att vara den genomsnittliga månadsinkomsten inklusive bostadsbidrag för personer i åldersgruppen 19-20 år.

Föräldrar har försörjningsansvar för sina barn fram till 21 års ålder om de studerar på grundläggande nivå, emellertid ska inte föräldrars försörjningsansvar utvidgas för att deras barn har en funktionsnedsättning. I förarbetena till lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag framgår det att familjer som har barn med funktionsnedsättning har merkostnader pga av barnets funktionsnedsättning. Familjerna har dessa merkostnader så länge barnet bor i föräldrahemmet. Merkostnader i detta sammanhang betyder just att familjerna ha mer kostnader för sina barn än familjer som inte har barn med funktionsnedsättning.⁴ Ofta innebär det att en förälder går ned i arbetstid eller i en del fall att den enskilde helt avstår från att yrkesarbeta. Detta är även något som utredaren själv tar upp och medger också att det utgör en grund för någon form av särlösning.

Riksförbundet DHB vill kraftfullt betona att föräldrar som har barn med funktionsnedsättning i grundläggande utbildning inte ska behöva skuldsätta sig eller åläggas ett mer omfattande försörjningsansvar än vad som är fallet för föräldrar som inte har barn med funktionsnedsättning. Det torde vara en fundamental rättvisefråga i vårt svenska samhälle. Vi instämmer därför i utredarens slutsats att förslaget kommer att få kännbara ekonomiska konsekvenser för hushåll som ingår i målgruppen, men i förslaget saknar vi en konkret lösning på hur de ska bemötas.

9.7 Överväganden och förslag

9.7.1 Nya studerandegrupper i studiesystemet

⁴ Sid 130 Prop 1997/98:152

För utredaren är det huvudsakliga argumentet för att genomföra förslaget att elever utan funktionsnedsättning inte får lika mycket pengar under de sista studieåren som elever med funktionsnedsättning. Vidare anføres att huvudregeln bör vara att den ekonomiska situationen för ungdomar med funktionsnedsättning ska vara jämförbar med den som ungdomar utan funktionsnedsättning har. Ytterligare ett skäl är att den aktivitetsersättning som de studerande erhåller kan påverka den studerandes inställning till personlig ekonomi och de egna drivkrafterna till självförsörjning på ett destruktivt sätt.

Riksförbundet DHB anser att utredarens resonemang inte är tillräckligt underbyggt för att utgöra hållbara argument för genomförande av förslaget. Dessutom anser vi att det är ogenomtänkt att föreslå en förändring i ersättningsystemet för studerande med funktionsnedsättning, innan den totala ekonomiska situationen för denna grupp har utretts grundligt. Vi anser inte att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det. En ekonomisk jämförelse mellan studerandegrupper med eller utan funktionsnedsättning måste sättas i sitt sammanhang, dvs. i ett livsperspektiv allt annat saknar relevans. Det är orimligt att lägga någon form av rättviseaspekt på att de studerande med språkstörning, hörselskada eller är döva skulle gynnas ekonomiskt framför studerande som inte har det. Detta måste också sättas i relation till att många vuxna med språkstörning, hörselskada eller är döva kommer att ha betydligt svårare att komma in på arbetsmarknaden än gruppen ungdomar som inte har det, och därmed i högre grad vara beroende av ersättningar från socialförsäkringssystemet eller anhörigas ekonomiska bidrag för sin försörjning livet ut.

Argumentet att det kan innebära svårigheter för de studerande att hantera sin privatekonomi är irrelevant i sammanhanget och är en helt annan fråga. Det torde vara en viktig frågeställning för unga personer generellt att få ökade kunskaper om privatekonomi och bristen på densamma hos enskilda individer kan inte användas som skäl till att förändra det lagstadgade ersättningsystem vi har.

Vad gäller föräldrarnas utökade försörjningsansvar så anser inte vårt förbund att utredningens förslag, att den studerande under det andra halvåret det år personen fyller 20 år erhåller det högre studiebidraget, är acceptabel. Då utredningens ambition är att införliva studerande med språkstörning, hörselskadade eller som är döva i studiestödssystemet ter det sig även ologiskt varför det högre studiebidraget inte ska betalas ut förrän under det andra halvåret det år personen fyller 20 år och inte vid 19 år.

9.7.5 Minska risken för avhopp från studier av ekonomiska skäl

Utredaren identifierar själv en tydlig brist i förslaget, det inbyggda starka ekonomiska incitament för att avsluta sina studier i förtid. Riksförbundet DHB anser att det tveksamt om den två månader långa karenstid som föreslås innan ersättning utbetalas, är en tillräcklig reglering för att förhindra att en studerande väljer att avsluta sina studier i förtid. Förutom att det är står i direkt strid mot de skolpolitiska målen vi har i Sverige, så framstår konstruktionen som alltför svag. Likheten med den reglering som återfinns i hur a-kassan för studerande fungerar är inte adekvat då målgruppen för utredningens förslag är unga med omfattande funktionsnedsättning som studerar på grundläggande nivå. Riksförbundet DHB ställer sig inte bakom ett förslag som bygger in ett ekonomiskt incitament för att avbryta sina grundläggande studier. Den enskilde ska inte behöva ta ställning till om det är ekonomiskt mer fördelaktigt

att avbryta sina studier på grundläggande nivå än att fortsätta studera. För att rätt förstå de eventuella drivkrafter som kan påverka ett sådant beslut bör det sättas i utredningsförslagets hela kontext som även omfattar ett familjeekonomiskt perspektiv.

9.7.6 Sommarjobb till unga studerande med funktionsnedsättning

Enligt förslaget förslås en statlig satsning på att anordna sommarjobb för målgruppen, ett förslag som onekligen är intressant men som Riksförbundet DHB i detta skede måste ställa sig mycket tveksam till. Förslaget är förvisso en intressant idé, men ger i utredningen intryck av att ännu inte vara utarbetat och de utsedda parterna inte vidtalade, vilket gör att vi har svårt att ta ställning till idén. Riksförbundet DHB skulle här vilja ta del av en konkret plan med hållbar finansiering för att då om möjligt kunna göra en bedömning av hur detta kommer att fungera för våra medlemmar. Vi utgår givetvis ifrån att grundtanken i förslaget om sommarjobb gäller hela vår målgrupp och då även unga med omfattande flerfunktionsnedsättning, vilket innebär att den enskilde har nedsatt hörsel, syn, motorik och kognitiva svårigheter. Många tillhör gymnasiesärskolans målgrupp. Innan processen med att skapa sommarjobb inleds, vill vi ta del av den ramöverenskommelse som enligt förslaget regeringen tillsammans med SKL ska ta fram. Riksförbundet DHB vill också var delaktig i hur de anslagna statsbidragen ska användas. Eftersom huvudargumentet för att genomföra förslaget är att unga med funktionsnedsättning inte ska gynnas ekonomiskt framför unga utan funktionsnedsättning så är vår tolkning att detta argument tillämpas konsekvent och att alla våra medlemmar omfattas av den föreslagna sommarlovssatsningen. Möjligheten att hitta en tillfredställande lösning kan innebära en viss komplexitet, vilket visar på ytterligare ett exempel från utredningen som tydliggör att innan förslaget genomförs måste den totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning utredas. När det gäller gruppen teckenspråkiga ungdomar är det av yttersta vikt att de erbjuds sommarjobb på teckenspråkiga arbetsplatser, så att de förutom rena instruktioner även kan få ingå i det sociala sammanhanget på raster. I de fall man inte kan erbjuda detta vill vi betona vikten av att dessa ungdomar får tillgång till teckenspråkstolk både under arbetstid och på raster.

11 Utbetalning av studiehjälp

11.7.2 Utbetalning av studiebidrag för omyndiga studerande till annan

Riksförbundet DHB stödjer utredarens förslag om införa undantagsregler i studiestödslagstiftningen om att studiebidrag för en omyndig studerande får betalas ut till vårdnadshavaren om det föreligger särskilda skäl.

Stockholm, 18 juni 2015

Lena Wettrén
Förbundsordförande
Riksförbundet DHB

